

Джон Смит

ЛЕВ ТРОЦКИ

ЯРОСТНИЯТ ПРОТИВНИК НА СТАЛИН

„Не четете само историята, четете биографии, защото те са това, което е животът, но без теорията“.

Бенджамин Дизраели,
писател

Издателство
ПАРИТЕТ

Лев Троцки **Яростният противник на Сталин**

Автор *Джон Смит*

Превод *Горанка Цветкова*

Издателство „Паритет“, София
220 стр.

Противоборството между Сталин и Троцки определя съдбата на Русия.

Лев Троцки е един от най-значимите политици на XX век, човек с изключителни способности, рядко талантлив и ерудиран, блестящ оратор, автор на много книги, брошури и статии, изгонен от страната и убит от чекисти в Мексико.

След октомврийския преврат в Русия, Троцки заема най-важните постове в новата революционна власт: председател е на Революционния военен съвет на републиката и е член на Политбюро на болшевишката партия. Неговите идеи и днес са от огромно значение за редица политици и обикновени хора по целия свят.

Всички права са защитени. Никаква част от тази книга не може да бъде възпроизведена, в каквато и да е форма, без писменото разрешение на притежателя на авторските права.

ISBN 978-619-153-631-3

Съдържание

Детство в Яновка	5
Одеса: Училищни години	14
Първата любов и арест	22
Заточение	29
Революцията през 1905 година	38
Живот в чужбина	53
Нито мир, нито война	70
Съветският Бонапарт	81
Интригите на болшевишката върхушка ...	96
Троцки срещу Ленин	111
Изгнание в Турция и заминаване за Франция	129
Последно убежище – Мексико	142
Операция „Утка“	150
Заклучение	157
 ПРИЛОЖЕНИЯ	 169
Важните дати в живота и дейността на Троцки	169
Жан ван Хейеноорт: В лагера на Троцки	176
Как убиват Троцки	202

Лев Троцкий, 1918 г.

Детство в Яновка

„Не мога да отрека, че животът ми протече по необичаен начин. Причините за това обаче трябва да се търсят повече в условията на епохата, отколкото в самия мен.“

„Моят живот“, 1929¹

Лев Троцки идва на бял свят като Лев Давидович Бронщайн на 25 октомври (7 ноември по нов стил) 1879 година в селцето Яновка², Херсонска губерния, няколко седмици преди Йосиф Джугашвили. Лев нямал купешки играчки – само веднъж майка му донесла от Харков хартиено конче и топка. „Това беше сиво детство – спомня си Троцки – в дребнобуржоазно семейство, в село, в затънтен край, където природата е широка, а нравите, възгледите, интересите са бедни и тесногръди.“

¹ Епиграфите са избрани цитати от книгите на Лев Троцки. – Бел. ред.

² Днес село Береславка, Кропивницьки район на Кировоградска област в Украйна. – Бел. прев.

Той е петото от осемте деца на заможните фермери Давид Леонтиевич Бронщайн и (1843–1922) и Анна Бронщайн (1850 – 1910). Семейството е от еврейски произход, но според сведенията нерелигиозно. Езикът, на който говорят у дома, е суржик – смесица от руски и украински. Бащата е арендатор на земи от еврейските колонисти – пестелив, истински стопанин, но със суров характер.

Фамилията Бронщайн произлиза от две думи на идиш: „брон“ – кафяв, и „щайн“ – камък.³ През първата половина на XIX век родът Бронщайн мигрира от Полтавщина⁴, за да усвоява новоруските степи – целината на южноукраинските ковилни степи. Там, в съ-

³ Повече внимание на истинското име на Троцки отделят антикомунистите, антисемитите и антитроцкистите, които акцентират върху фамилията му Бронщайн и критикуват неговото историческо и политическо значение. Някои автори, особено Роберт Сервиз, настояват, че първото име на Троцки като дете е било Лейба. Дейвид Норд отбелязва, че това очевидно потвърждава еврейския му произход, но няма документирани доказателства, които да потвърдят това, и се твърди, че това е неправдоподобно, още повече, че семейството не говори иврит. Норд и Уолтър Лейкър в своите книги допускат, че детското име на Троцки е било Льова, стандартно руско умалително на името „Лев“.

⁴ Полтавска област в Украйна.

седство с немски колонисти, те основават селището Громокля.

Бронщайн-старши притежава предприемачески гений. Давид Леонтиевич купува и арендува земи, а Лев, наблюдавайки баща си, усвоява основите на пазарната икономика. Много помешчически семейства без добро управление се разоряват. „Те капеха като сухи листа от дърво.“ Бронщайн-старши наема все повече земя. Той толкова разширява зърненото си стопанство, че се отказва от услугите на търговските посредници и започва да изнася продукцията си директно през пристанището в Николаев. Разбира се, има и кризи. Веднъж се оплаква например, че „тази... как ѝ беше името... Аржентина“ изкарала твърде много зърно на пазара и подбила цените.

Малкият Лев, когото водели в колонията, за да усвоява основите на грамотността, с ужас наблюдавал как по решение на колонистите неудобният според тях събрат бил пращан на заточение в Сибир като „вреден член на обществото“.

Майка му Анна, или Анета Лвовна, по баща Животовска (починала около 1910 година), била вярваща жена, израснала в градска среда и чувстваща се некомфортно в селото. От

осемте ѝ деца само четири оцелели – останалите си отишли от болести в ранна възраст. По-младата сестра на Троцки Олга също е болшевичка и революционерка, става първата съпруга на видния партиен деец, близък на Ленин, Лев Каменев, а през 1941 година е разстреляна.

На седемнадесет години, вече напуснал бащиния дом, Лев се радва за семейството си, което най-сетне си е построило каменна къща с железен покрив. „Родителите ми купуваха малко, особено в старите години – и баща ми, и майка ми умееха да пестят всяка копейка...“ В съветско време тази къща е превърната в начално училище.

По време на гражданската война Бронщайн – земевладелец, собственик на стада, тухларна фабрика, мелница, недвижими имоти, страноприемница и аптека, оцелява по чудо. След революцията Лев урежда баща си като директор на държавна мелница край Москва. В последните минути на Давид Леонтиевич на този свят Лев е на трибуната пред делегатите на конгрес на Комunistическия интернационал. Всички, свързани с Троцки – роднини или просто познати, са репресирани през 30-те години. Колонията

Громоклея е унищожена от фашистките окупатори.

Лев започва да учи на седемгодишна възраст. Водят го в колонията Громоклея и го оставят при леля му Рахила. В началното училище на колонията преподават руски език, аритметика и Библията на иврит. Момчето усвоява основите на грамотността в продължение на няколко месеца. Понякога Лев сам си определя ваканции – по седмица и повече, през които се връща в Яновка: „Започнах да пробивам чрез печатните редове. Преписвах стихове... Пиших стихове.“ Родителите на малкия стихотворец го принуждават против волята му да демонстрира таланта си пред гостите. Така той получава първия си опит в декламацията.

До осемгодишна възраст Лев расте сред селяните и сезонните работници, в ритъма на селския труд – жътва, вършитба на хармана... Чували с пшеница пълнят складовете, Бронщайн-старши се труди наравно с всички. Лев е край него, заедно със селяните. Той запомня завинаги как наказват с камшик провинилите се, как арестуват придошлите ратаи за неизрядни документи; пред очите му се разиграват първите в живота му стачки.

По време на жътва в Херсонщина пристигат до 300 хиляди *заробітчани* от Киевщина, Черниговщина, Полтавщина. Идват цели семейства, вървят седмици наред пеша, прехранват се буквално с къшей хляб.

До Покров (средата на октомври) около четири месеца живял под открито небе в полето, а когато вали, се крият в купи сено.

На обяд се хранят с постен борш и каша, на вечеря – просена каша; месо не се добавя в паницата на никого. Лев наблюдава как понякога жътвата спира и стачкуващите се събират в сянката на хамбарите, лягат по корем на хладната земя, вдигайки нагоре напуканите си, почернели стъпала, и чакат. Изнасят им мляко, дини, и те, запявайки, се връщат в полето. Често, заради бедната на мазнини храна (мазнини се дават оскъдно и само растителни) работещите от изгрев до залез хора масово заболяват от кокоша слепота.

Веднъж Лев, тогава още ученик в реалното училище, си идва от Одеса за ваканцията и вижда как на сезонните работници им дават скромния обяд в корито. Той хуква към града и купува прибори за хранене и фаянсови чинии за всички. По-късно, в гладните години на военния комунизъм, по лично разпореж-

дане на Троцки в Яновка неведнъж доставят продоволствена помощ.

Бъдещият вожд на пролетариата добива представа за фабриките и заводите в работилницата – главното място в Яновка. Там ремонтират сеялки, сноповръзвачи, режат гайки и винтове, стриват бои върху каменно колело, отливат медни лагери, поправят часовници, ремонтират мебели, точат топки за крокет от слоеста акация. Лев върти колелото на струга до изнемощение: „В работилницата никога не бях без работа.“ А крокетът ще стане любимата му игра. Когато като нелегален активист в Николаев, на 18 години, той без умора печата листовки на хектограф, уроците от яновския ръчен труд са му добре дошли.

Малкият чирак е заплепен от разказа на един селянин, опитал се да намери щастието си в завода. В работилницата се появява Игнат – пристегнат с дебел кожен пояс, обут в градски ботуши и с кожух, украсен с пъстра бродерия. През целия ден занаятчиите слушат захласнато разказа му за неведомото житие-битие живот и замислено отбелязват:

„Завод е това... Не ти е работилница...“. А много ли машини има там? „Колкото дървета в гората.“ Лев си представя Игнат сред

*Лев Троцки като малко момче,
портрет от 1888 г.*

стоманена гора: „Нито нагоре, нито надясно, нито наляво, нито назад, нито напред – нищо не се вижда, само машини.“ А как се живее в такъв град? Храна, квартира? За всичко ли трябва да се плаща? Игнат сниходително просвещава невежите си земляци – да, за всичко се плаща, но и заплатата е друга: „За половин година хем се пооблякох, хем часовник си купих.“ Цяла Яновка начело с Давид Леонтиевич придирчиво разглежда часовника, предавайки го от ръка на ръка. Пред този безспорен аргумент за успех всички замлъкват.

През 1914-а селяните и техните синове отиват на фронта и за три години кръвопролития се уморяват и загубват вяра в лозунгите „За царя и Отечеството!“. Троцки през 1917 година не се съмнява, че тези хора мечтаят за безусловно избавление от ужасите на войната и гнета на помещиците, за своя хляб. „В работилницата, в селската кухня, в задните дворове животът се разкриваше пред мен по-широк и по-различен, отколкото в семейството... Много от тези разговори се запечатаха в съзнанието ми завинаги. Много от тях, може би, положиха основата на моето отношение към съвременното общество.“

Одеса: Училищни години

„В революцията масите влизат не с готов план за обществено преустройство, а с остро чувство за невъзможност да търпят старото.“

През есента на 1887 година Лев заминава за Одеса, за да получи образование в лютеранското училище „Свети Павел“. Известни са думите на младия Троцки: „Одеса прилича на Париж, но е дори по-добра.“

В края на XIX – началото на XX век Одеса е един от най-важните градове на империята – четвъртият по големина след Санкт Петербург, Москва и Варшава. Дори Киев чак до последните предвоенни години значително ѝ отстъпва по брой на населението, а и по културното и икономическото си значение. Освен това Одеса е главното пристанище на целия Черноморски район.

Лев е приютен от своя братовчедка и съпруга ѝ. На своите 28 години Мойсей Шпенцер вече е пострадал заради народническите си, толстоистки убеждения, поради което

след гимназията не може да постъпи в университет. Той основава одеското издателство Mathesis, което публикува научно-популярни съчинения в областта на физико-математическите науки. В триетажната сграда той е разположил не само издателството, но и печатница и литография. В дома на семейство Шпенцер настаняват ученика в тъгъл със завеса в трапезарията. Самото жилище е предоставено на съпругата на Шпенцер, която е началник на държавното девическо училище.

В Одеса Лев се запознава с градската култура, усвоява изискани маниери, превръща се във възпитан и образован младеж. Благодарение на Мойсей Шпенцер той се потапя в магическия свят на книгопечатането: „Запознах се отблизо с набирането на текст, редактирането, оформлението, печатането, сгъването и книговезането. Коректорската работа става мое любимо занимание. Любовта ми към прясно отпечатаната хартия води началото си от онези далечни ученически години.“

От Троцки лесно можело да излезе вестникарски магнат. През 1905 година например, освен че ръководи Петербургския Съвет на работническите депутати, той издава два всекидневника – „Русская газета“ и „Начало“.